СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ

Доц. д-р Светлозар Стефанов[1]

Резюме: *Докладът изследва счетоводните парадокси като привидни противоречия, породени от различията между стопанската реалност и нейния отчетен модел. Анализира се връзката им с принципите на начисляване, съпоставимост между приходите и разходите, предпазливост, същественост, постоянството и вярно и честно представяне. Предлага се авторова класификация на парадоксите в четири взаимосвързани групи и алгоритъм за тяхното методологично обяснение. Обосновава се тезата, че те не представляват дефекти на счетоводната система, а възникват при неправилно съпоставяне на величини с различно съдържание, времеви хоризонт или оценъчна база. Извежда се заключението, че счетоводните парадокси имат диагностична функция и могат да се използват за проверка на коректността на интерпретирането на финансовите отчети.*

Ключови думи: *счетоводни парадокси, счетоводни принципи, финансов резултат, оценяване, финансова отчетност*

JEL: M40, M41

THE PARADOXES OF ACCOUNTING AND ACCOUNTING PRINCIPLES

Assoc. Prof. Svetlozar Stefanov, PhD

Abstract: *The paper examines accounting paradoxes as apparent contradictions arising from differences between economic reality and its accounting model. It analyses their relationship with accrual, matching, prudence, materiality, consistency and faithful representation. An original classification into four interrelated groups and an interpretative algorithm are proposed. The paper argues that accounting paradoxes are not defects of the accounting system but result from comparing measures with different meanings, time horizons or measurement bases. It concludes that these paradoxes perform a diagnostic function and can be used to test the soundness of financial statement interpretation.*

Key words*: accounting paradoxes, accounting principles, profit, measurement, financial reporting*

JEL: M40, M41

svetstefanov@ue-varna.bg, Икономически университет – Варна

1. Въведение

Многообразието на стопанските факти, явления и процеси не намира непосредствено и изчерпателно отражение във финансовите отчети, а се преобразува чрез елементите на счетоводния метод в система от стойностно измерими показатели. Следователно финансовият отчет представлява селективен и методически структуриран модел на стопанската реалност, чиито граници се определят от приложимите критерии за признаване, оценъчни бази, правила за класифициране на активите и пасивите и принципи за периодизация и разграничаване на отделни отчетни периоди. Когато даден показател се разглежда самостоятелно, без отчитане на предпоставките, на базата, на които е формиран, неговото съдържание може да изглежда несъвместимо с непосредствената икономическа логика. Подобни привидни несъответствия се определят от счетоводната теория като информационни парадокси (Соколов, 2000; Пятов, 2006).

Обект на изследване в настоящия доклад са привидните противоречия между отчетното представяне и непосредственото възприемане на имуществеността и финансовото състояние на предприятието. Предмет на изследването е значението на счетоводните принципи за теоретичното осмисляне и аргументираното обяснение на установените противоречия. Целта е да се аргументира, че счетоводните парадокси не представляват отклонения от счетоводната логика система, а следва да се приемат като закономерно проявление на принципите, върху които се основава нейното изграждане и функциониране. За постигането на поставената цел са приложени методите на анализа и синтеза, сравнението, логическото обобщение и систематизирането на характерни ситуации от счетоводната практика. В настоящия доклад се застъпва становището, че счетоводните парадокси възникват не поради противоречия в самите стопански факти, а вследствие на съпоставянето на отчетни величини, които се различават по икономическо съдържание, момент на признаване, времеви обхват или използвана оценъчна база. В този смисъл наличието на счетоводен парадокс не поставя под съмнение счетоводната логика, а представлява индикатор индикатор за неправилно определена или интерпретирана взаимозависимост между информацията, представена във финансовите отчети. На тази основа се извежда авторов подход за методологическо разрешаване на счетоводните парадокси, който предполага последователно изясняване на икономическото съдържание на операцията, момента на нейното при знаване, засегнатите елементи на финансовите отчети, използваната оценъчна база и счетоводния принцип, определящ съответното отчетно представяне.

2. Счетоводният парадокс като граница на отчетния модел

Я. В. Соколов определя счетоводния парадокс като логическо противоречие в представена във финансовите отчети информация, което зат-

руднява нейното тълкуване. Теоретичната значимост на посоченото разбиране е безспорна, но неговият съдържателен обхват изисква допълнително уточняване от позицията на настоящото изследване. Счетоводният парадокс не произтича непременно от вътрешна противоречивост на представената информация, а по-често се обуславя от несъответствието между методологически определеното значение на отчетния показател и предварителната представа на потребителя за съдържанието, което този показател следва да носи. На тази основа счетоводният парадокс се определя като привидно несъответствие между икономическото съдържание на стопанския факт и неговото интерпретиране и представяне във финансовите отчети, обусловено от различия в критериите за признаване, приложените оценъчни бази, класификационните подходи или правилата за времево отнасяне. Предложената дефиниция насочва анализа извън констатирането на формално противоречие към идентифицирането на конкретния механизъм, обуславящ неговото възникване. На тази основа авторът предлага парадоксите да бъдат групирани в четири взаимосвързани групи. Първата включва несъответствията между печалба и парични средства. Втората обхваща различията между изменението на активите, пасивите и финансовия резултат. Третата е свързана с признаването, класификацията и оценяването на отчетните обекти. Четвъртата произтича от времевите ограничения на периодичното отчитане и ретроспективния характер на финансовата информация. Предложената класификация има двояко предназначение. От една страна, тя систематизира счетоводните парадокси според характера на пораждащите ги несъответствия, а от друга - обвързва всяка група с приложимите счетоводни принципи и позволява да се провери доколко тяхната интерпретация е концептуално и методологически обоснована.

3. Парадокси на печалбата, паричните средства и капитала

Един от най-разпознаваемите счетоводни парадокси се свежда до твърдението „печалба има, а пари няма“. При продажба с отсрочено плащане приходът и свързаната с него себестойност на продадената продукци или оказаната услуга се признават за периода, през който са възникнали, а паричните средства от клиента могат да бъдат получени и през следващия период или следващите отчетни периоди. При тази ситуация, в счетоводния баланс се представя вземане, а в Отчета за приходите и разходите, - резултатът от сделката (печалба или загуба). Емпиричните изследвания потвърждават, че прилагането на принципа на начисляването намалява ефекта от несъвпадение във времето между паричните постъпления и плащания и по този начин при определени условия се постига по-адекватно представяне на реализираните стопански и финансови резултати (Dechow, 1994). Авторът поддържа тезата, че на практика в случая няма счетоводно противоречие: печалбата и паричните средства са принципно различни категории. Печалбата се формира като разлика между счетоводно отчетените и признати във

финансовия отчет приходи и разходи, а не представлява свободен финансов ресурс от парични средства. Именно това разграничение обосновава самостоятелното информационно значение на отчета за паричните потоци.

Обратната ситуация - „пари има, а печалба няма“ - се наблюдава при получаване на заем, аванс от клиент или внасяне на записани дялови вноски. Паричните средства се увеличават, но срещу тях възниква задължение към кредитори или увеличение на собствения капитал, а не приход за предприятието. Загуба може да бъде отчетена и при положителна парична наличност, когато признатите за периода разходи превишават приходите. Така платежоспособността, капиталовата структура и рентабилността се представят като различни измерения на финансовото състояние, които не могат да бъдат заместени едно с друго.

Същата логика обяснява защо увеличението на активите не означава непременно увеличение на печалбата. Покупката на актив с отсрочено плащане увеличава едновременно ресурсите и задълженията на предприятието. Полученото финансиране също не се признава изцяло като текущ приход, когато е обвързано с бъдещи разходи или с придобиването на дълготрайни активи. При преоценка, увеличението може да се представи в друг компонент на собствения капитал (например резерв от последваща оценка на активи), а не в текущия финансов резултат. Значението на настъпилото изменение не се определя единствено от неговото отражение върху балансовата сума, а преди всичко от икономическата природа на операцията и от начина на представяне на нейния ефект във финансовите отчети. Възможно е и печалбата да се промени, без това да доведе до промяна в общата сума на активите и пасивите на предприятието, която е представена в счетоводния баланс. Продажбата на актив по цена, която превишава балансовата му стойност води до преобразуване на структурата на активите и поражда реализиране на финансов резултат в резултат от разликата между прихода от проддажбата и отписаната балансова стойност на продадения актив. При някои стопански операции се осъществява преобразуване в структурата на активите, при което намалението на един отчетен обект се компенсира от увеличението на друг, а възникналата стойностна разлика оказва влияние върху финансовия резултат. Това потвърждава, че балансовото равенство отразява формалната взаимовръзка между активите, пасивите и собствения капитал, но не предполага тъждество между измененията в дружественото имущество и рентабилността на предприятието.

4. Признаването, оценяването и класифицирането на отчетните обекти като методически предпоставки за възникването на счетоводни парадокси

Задължението на предприятието не винаги поражда възникване на счетоводен разход. При покупка на материали, стоки или дълготрайни активи, които не са платени в момента на извършване на сделката възниква

задължение към доставчика, но придобитият ресурс първоначално се признава като актив на предприятието. Разходът се отчита едва когато икономическите изгоди се употребят или активът бъде продаден, амортизиран, обезценен или отписан. Аналогично вземането не винаги е свързано с реализирането на счетоводен приход: полученият аванс създава право за получаване на актив или услуга, но не води до възникване на приход за предприятието. Парадоксът намира своето обяснение при разграничаването на правата и задълженията от счетоводните категории „разходи“ и „приходи“.

Една и съща парична сума може да се класифицира като актив или разход в зависимост от очакваните бъдещи икономически изгоди и от критериите за признаване. Разходите по създаването на актив се капитализират и първоначално се представят като незавършеното производство, а в последствие като готова продукция до момента на продажбата, докато административните или други оперативни разходи обичайно се признават като такива, в рамките на текущият отчетен период. Когато не са реалзиирани приходи, въпросът за отчитането и признаването на извършените разходи придобива особена значимост: решението не трябва да се основава единствено на наличието или отсъствието на продажби, а на връзката на разхода с наличието на ресурси, които отговарят на определението за актив (Патров, 2005).

Разграничаването на активите на текущи и нетекущи има функционален характер. То се основава на ролята и предназначението на съответния актив, начинът по който последния се ползва в дейността на предприятието и очаквания период за реализиране на вплътените в него икономически изгоди. Поради това един недвижим имот например може да бъде използван за административни цели, държан за получаване на приходи от наем или предназначен за продажба.

Физическият обект остава същият, но икономическата му роля, функционално предназначение и представянето му във финансовите отчети се променят. Тук водещо значение имат предимството на икономическото съдържание пред правната форма и последователното прилагане на избраната счетоводна политика.

Парадоксът „активът се използва, но е отписан“ е следствие от прилагането на принципа „Същественост“. Ресурс със сравнително малка първоначална стойност може да бъде признат като текущ разход при придобиването му, въпреки че ще се използва повече от един период. Това не означава, че ресурсът престава да съществува; означава, че отделното му балансово представяне не би повлияло съществено върху решенията на потребителите. Необходимият оперативен контрол може да бъде осъществен чрез подходящо организирано аналитично отчитане или посредством отчитане по задбалансови сметки.

Продължаващата експлоатация на напълно амортизиран актив може да бъде интерпретирана като свидетелство за различие между отчетните приблизителни оценки и фактическото му използване. Подобно различие възниква, когато определеният полезен срок, остатъчната стойност или възприетият модел на амортизация не отразяват адекватно периода и начина на потребление на икономическите изгоди. Прилагането на данъчно определените амортизационни норми и за счетоводни цели може да предизвика несъответствие между времевото разпределяне на разходите за амортизация и действителното потребление на икономическите изгоди от актива. Вследствие на това разходът може да бъде концентриран в по-ранни периоди и да се наруши неговата съпоставимост с генерираните приходи. От тази гледна точка парадоксът изпълнява диагностична функция, насочвайки към необходимостта от систематичен преглед на приблизителните счетоводни оценки. Отчетната стойност, по която даден обект е представен в баланса, не изразява цената, по която той би могъл да бъде реализиран на пазара. Наред с това балансовата сума на признатите активи не отразява стойността на предприятието като функциониращо стопански субект. Възникващите различия могат да бъдат следствие от естествени загуби, констатирани липси, признати обезценки, изменения във валутните курсове и прилагането на различни оценъчни бази. Отклоненията между посочените величини могат да се обяснят с естествени загуби и липси, извършени обезценки, промени във валутните курсове и прилагането на разнородни оценъчни бази. Освен това вътрешно създадени нематериални ресурси, репутация, организационни способности и др. не се признават като отделни активи във финансовите отчети. Ограниченото представяне на такива фактори е сред установените граници на традиционната финансова отчетност (Lev & Zarowin, 1999). Опитът балансовата сума да се възприема като оценка на предприятието е методически неправилен: балансът отразява признати ресурси и претенции на базата на определени критерии и принципи, а не цената на бизнеса в неговата цялост. Прилагането на различни оценъчни бази не следва само по себе си да се разглежда като слабост на финансовото отчитане. Обосноваността на техния избор трябва да се преценява според способността им да осигурят релевантно и вярно представяне на съответния икономически феномен, при надлежно отчитане на присъщата на оценяването несигурност (Barth, 2014; IFRS Foundation, 2018).

5. Периодизацията, последователността и ретроспективният характер на информацията, представена във финансовите отчети като предпоставки за възникването на счетоводни парадокси

Периодичното определяне на финансовия резултат се основава на разбирането, че непрекъснато осъществяващата се стопанска дейност на предприятието може да бъде разграничена на отделни отчетни периоди. Макар да е необходимо за целите на отчетността и контрола, това допускане

създава условност при времевото отнасяне на икономическите ефекти. Поради промени в счетоводната политика, корекции на грешки, преоценки и изменения, признати директно в собствения капитал, резултатът от дейността за целия период на функциониране на предприятието може да се различава от сбора на периодично публикуваните финансови резултати. Принципът на постоянството (възможно прилагане на счетоводната политика) предполага устойчиво прилагане на възприетата счетоводна политика и по този начин минимизира различията в реализирания финансов резулат между отчетните периоди, които се дължат на фактори извън нормално осъществяваната стопанска дейност на предприятието. Той не изключва възможността за извършване на обосновани промени, когато те са необходими за по-подходящо представяне на финансовата информация. В тези случаи характерът, основанията и ефектите от промените следва да бъдат оповестени така, че да се съхрани съпоставимостта на информацията между различните отчетни периоди във времето.

Счетоводната печалба не е равна и на данъчния финансов резултат. Двете величини преследват различни цели и се формират по различни правила. Счетоводният финансов резултат е елемент на финансовите отчети и възниква в резултат на осъществяваната стопанска дейност. Данъчният финансов резултат (данъчната основа) се определя посредством преобразуване на счетоводния финансов резултат по смисъла на данъчното законодателство. Различието между счетоводния и данъчен финансов резултат не представлява вътрешно противоречие на счетоводството като информационна система, а произтича от относителната самостоятелност на финансовото отчитане спрямо фискалното регулиране и от различните цели, които те преследват. Механичното уеднаквяване на двете величини би ограничило способността на финансовите отчети да предоставят полезна информация за вземането на решения от широк кръг потребители.

Фундаменталният парадокс на финансовото отчитане се изразява в използването на информация за последиците от минали събития като основа за вземането на решения, чиито резултати ще се проявят в бъдеще. Ретроспективният характер на финансовите отчети не обезсилва тяхната информационна полезност, доколкото позволява да бъдат оценени наличните икономически ресурси, съществуващите претенции към предприятието, способността за генериране на парични потоци и ефектите от действията на ръководството. Съдържащата се във финансовите отчети информация не е достатъчна за самостоятелното формулиране на надеждни прогнози относно бъдещото развитие на предприятието. Надеждната оценка на бъдещото развитие предполага нейното съчетаване с данни за рисковете, възможностите, стратегията, пазарните условия и нефинансовите фактори, които оказват вличние върху устойчивостта на бизнес модела. На основата на проведеното изследване се обосновава изводът, че счетоводните парадокси изпълняват диагностична функция по отношение както на отчетния модел, така и на

неговата интерпретация. Те очертават границите на информационната значимост на отделните показатели и позволяват да се идентифицират случаите на методологически неоправдано отъждествяване на печалбата с паричните средства, на активите с тяхната пазарна стойност, на пасивите с разходите и на балансовата сума със стойността на предприятието. Следователно способността за аргументирано разрешаване на подобни привидни противоречия може да се използва като показател за счетоводната грамотност на потребителите. Обясняването на парадокса, посредством приложимите счетоводни принципи и взаимовръзките между финансовите отчети потвърждава логическата състоятелност на отчетния модел. Методологически обоснованото обяснение на парадокса, изведено от приложимите счетоводни принципи и системните взаимовръзки между финансовите отчети, потвърждава вътрешната логическа съгласуваност на отчетния модел. Когато подобно обяснение не може да бъде формулирано, следва да се извърши критична оценка на последователността на счетоводната политика, обосноваността на приложените оценъчни бази и пълнотата и качеството на представените оповестявания.

Изследването потвърждава тезата, че значителна част от парадоксите на счетоводството са привидни. Те възникват при пренасяне на интуитивни представи върху категории, които имат специфично счетоводно съдържание, или при съпоставяне на показатели с различен времеви, оценъчен и функционален обхват. Принципите на начисляване и съпоставимост между приходите и разходите, обясняват различието между печалба и парични потоци; предпазливостта и вярното и честно представяне - ефектите от оценяването; съществеността - непредставянето на определени активи с нематериален характер от баланса; а последователността и периодизацията - различията между представните финансови резултати през отделните периоди.

Счетоводните принципи следва да се разглеждат не само като правила, регламентиращи съставянето на финансовите отчети, но и като концептуален инструментариум за интерпретация на тяхното съдържание. Парадоксът е сигнал, че показателят се тълкува извън системата от признати предпоставки и взаимовръзки. Поради това не приемаме тезата, че парадоксите сами по себе си доказват ограничена полезност на счетоводната информация. Напротив, те очертават границите на нейната коректна употреба и налагат едновременно разглеждане на финансовия резултат, паричните потоци, структурата на активите и пасивите, измененията в собствения капитал и оповестената счетоводна политика. Прилагането на предложения алгоритъм - съдържание, признаване, отчетен елемент, оценъчна база и принцип, превръща привидното противоречие в обясним резултат от прилагането на отчетния модел. Така счетоводната информация запазва своята полезност за потребителите, без да ѝ се приписва способност да представя

изчерпателно икономическата реалност или да предсказва начина по който предприятието ще се развива в бъдеще.

Използвана литература

Патров, В. В. (2005, 11 юли). Расходы есть, выручки нет: что делать бухгалтеру? БУХ.1С. http://buh.ru/document.jsp?ID=806

Пятов, М. Л. (2006, 17 август). Информационные парадоксы бухгалтерского учета и их интерпретация. БУХ.1С. http://buh.ru/document.jsp?ID=920

Соколов, Я. В. (2000). Основы теории бухгалтерского учета. Финансы и статистика.

Barth, M. E. (2014). Measurement in financial reporting: The need for concepts. Accounting Horizons, 28(2), 331–352. https://doi.org/10.2308/acch-50689

Dechow, P. M. (1994). Accounting earnings and cash flows as measures of firm performance: The role of accounting accruals. Journal of Accounting and Economics, 18(1), 3–42. https://doi.org/10.1016/0165-4101(94)90016-7

IFRS Foundation. (2018). Conceptual framework for financial reporting. IFRS Foundation.

Lev, B., & Zarowin, P. (1999). The boundaries of financial reporting and how to extend them. Journal of Accounting Research, 37(2), 353–385. https://doi.org/10.2307/2491413